

СЛУЧАЈ РОУ ПРОТИВ ВЕЈДА: ДРУШТВЕНЕ ОКОЛНОСТИ КОЈЕ СУ ДОВЕЛЕ ДО ЛЕГАЛИЗАЦИЈЕ АБОРТУСА У САД

Сажетак: Пресуда у случају Роу против Вејда однела је највише живота у историји судства – а такође и у историји Сједињених Држава. Од доношења пресуде 1973. до почетка 2018. чак 60 милиона нерођене деце страдало је у абортусима у Сједињеним Америчким Државама. Уместо обећаног осећања контроле над сопственим телом, којим би се жене „изједначиле” с мушкарци-ма, овај „избор” је милионима жена донео кајање, тугу и непролазни бол. Да бисмо разумели како је до ове пресуде дошло, морамо узети у обзир личност саме Џејн Роу, у чије је име поступак покренут, али и дешавања у Сједињеним Америчким Државама прошлог века.

Овако важна пресуда, која се тиче оног најсветијег и најдрагоценијег – људског живота, донета је пре појаве ултразвука који је први омогућио поглед у материцу за време трудноће и недвосмислено показао људскост нерођеног детета још од веома ране трудноће. Иако су и тадашњи медицински уџбеници тврдили да живот почиње зачећем, технолошки и медицински напредак пружио нам је увид у непобитне чињенице које ту тврдњу поткрепљују. Неопходно је да модерно друштво разговара о овој теми и преиспитује ранија убеђења. Многе жене које су урадиле абортус изјавиле су да су се осећале не као да су разборито одабрале једну од понуђених могућности већ као да нису ни имале избора. Стога је од кључне важности да сви актери у друштву помогну женама тако што ће им пружити више избора, а не само смрт детета.

Кључне речи: абортус, легализација, пресуда, фетус, право на приватност

Уводне напомене

Законитост неког поступка игра велику улогу у процесу одлучивања да ли ћемо нешто урадити или не. Сваки човек у себи носи осећај правде и кроз тај осећај он гради поверење у законитост одређеног поступка, па и у легалност абортуса. Осећај правде је и поверење у право и његове протагонисте – у овом случају, то су правници и лекари. Упитане да ли је сазнање да је абортус

* sim.stajic@gmail.com

легалан утицало на то да одлуче да абортирају, чак 70% жена одговорило је потврдно. Логика којом су се водиле гласила је „Законито је, значи мора да је исправно, мора да је правично.”

Заговорници абортуса тврде да се жене не одлучују олако на ту процедуру. Ми се, међутим, питамо да ли је судска пресуда којом је озакоњен намерни прекид трудноће довољно промишљена и утемељена. Намера овог рада јесте да покажемо да мотиве за декриминализацију намерног прекида трудноће треба тражити у односу правде, правичности и моћи једне идеологије која је кроз судску пресуду протерала правду, правичност и људско достојанство, и довела до тога да се право извргло у неправу, па чак и у зло.

Пресуда у случају Роу против Вејда (Roe v. Wade) однела је највише живота у историји судства – а такође и у историји Сједињених Држава.¹ Од доношења пресуде 1973. до почетка 2018. чак 60 милиона нерођене деце² страдало је у абортусима у Сједињеним Државама. Уместо обећаног осећања контроле над сопственим телом, којим би се жене „изједначиле” с мушкарцима, овај „избор” је милионима жена донео кајање, тугу и непролазни бол.

У поступку који је покренут како би се под плаштом „права жена” озаконила контрола рађања становништва, жена чије име пресуда носи ниједном није сведочила нити се појавила на суду, нити је икада абортирала.

Да бисмо разумели како је до ове пресуде дошло, морамо узети у обзир личност саме Џејн Роу (Jane Roe), у чије је име поступак покренут, али и дешавања у Сједињеним Америчким Државама прошлог века.

Ко је била Џејн Роу

Жена чије је име постало симбол за један од кључних феминистичко-либералних постулата – право на абортус, била је све само не еманципована, самосвесна и образована феминисткиња, која зна шта хоће и неустрашиво се хвата у коштац с патријархалним системом како би се изборила за право да одлучује о свом телу.

Џејн Роу, чије је право име било Норма Нелсон (Norma Nelson), била је необразована и проблематична тинејџерка из растурене породице. Мајка Мери била је конобарица и алкохоличарка која је тукла своју децу и коју је муж напустио. Нормин брат Џими био је ментално болестан. Са 10 година Норма је украла новац из благајне на бензинској пуми, где је радила викендом, и побегла од куће. Пронашли су је и послали у католички интернат, а потом у поправни дом за девојке. Са 15 година мајка ју је послала да живи с даљим рођаком који ју је редовно силовао. Са 16 година, док је радила као конобарица, упознала је будућег мужа Елвуда Макорвија (Elwood McCorvey), који је у браку испољио насилно понашање (Prager, 2013).

¹ Америчке жртве: Грађански рат – 498.332 (обе стране), Први светски рат – 116.708, Други светски рат – 407.316, Вијетнам – 58.168. <http://www.htmlbible.com/abortstats.htm> (21.1.2018.)

² 60,127,438 на дан 23.1.2018. <http://www.numberofabortions.com/>

Норма је била физички злостављана у детињству, лезбејка која је повремено имала односе и с мушкарцима. Конзумирала је и наркотике. По сопственом признању борила се и са суицидалном депресијом. Била је то особа слабог самопоуздања, несигурна у себе, навикла да преживљава од данас до сутра. Када је схватила да је трудна, вратила се код мајке у Тексас. Рођење прве ћерке Мелисе унело је мало светла у њен мучан живот, али ју је мајка на превару навела да у пијаном стању потпише да се одриче старатељства. Другу ћерку, коју је добила са 19 година у пролазној вези с другим мушкарцем, дала је на усвајање. Трећа трудноћа, опет с новим мушкарцем, била је повод за историјски судски случај не само у Сједињеним Државама већ и у свету.

Сазнавши 1969. године да је трећи пут трудна, Норма је хтела да абортира. Међутим, закон државе Тексас, где је тада живела, дозвољавао је абортус само када је угрожен живот мајке, или у случају силовања или инцеста. Норма се обратила др Лејну, гинекологу који ју је упутио на адвоката Хенрија Макласкија (Henry McClaskey) који се бавио усвајањем. Међутим, уместо да је посаветује о усвајању, Макласки ју је повезао са адвокатицама које су радиле на легализацији абортуса (Prager, 2013) и тражиле управо такву жену каква је била Норма – млада, слабо образована, трудна, белкиња и сиромашна,³ што је значило да нема новца да отпутује у једну од тринаест држава у којима је абортус тада био дозвољен, премда опет у само у одређеним ситуацијама.

Тако је Маковријева дошла до Линде Кофи (Linda Coffee) и Саре Ведингтон (Sarah Weddington) које су 1970. поднеле тужбу у њено име, под алијасом Џејн Роу. Државу Тексас представљао је адвокат Хенри Вејд (Henry Wade). Исте године случај је дошао до Врховног суда, заједно са случајем Доу против Болтона (Doe v. Bolton), који се такође тикао абортуса.

Друштвене околности пре доношења пресуде

Околности које су довеле до покретања случаја Роуове нису се тичале толико искрене жеље да се прошире права жена колико онога што је било главни мотив покрета за контролу рађања – еугеника, псеудонаука која тежи да бројчано ограничи одређене категорије становништва. У чланку за *Њујорк тајмс* из 2009. године, Рут Бејдер Гинсберг (Ruth Bader Ginsburg), судија Врховног суда и, по сопственим речима, ватрена феминисткиња, изјавила је да је веровала да је „у време када је донета пресуда у случају Роуове постојао основ за забринутост о порасту броја становништва, а нарочито о порасту оних које не желимо да постоје у великом броју” (Bazelon, 2009).

Заговорници контроле рађања увелико су радили на легализацији абортуса јер су у њему видели одличан начин за контролу и ограничење популаци-

³ „Због свог незнања и недостатка самопоштовања, Норма Маковри била је препуштена на милост и немилост животним околностима много више него многе друге жене”, написала је Сузан Чивер у чланку за *Њујорк тајмс*.
<http://www.nytimes.com/1994/07/03/books/an-accidental-symbol.html> (23. 1. 2018.)

је црнаца, сиромашних и других мањина. У то време, док је сексуална револуција била у пуном замаху, организација *Планирано родитељство* почела је да прикупља преседане на основу којих је озакоњена употреба контрацептива у браку⁴ како би се на истим основама (под окриљем права на приватност) покренуо и захтев за легализацију абортуса. Ова организација била је главни творац наратива који је утицао на одлуку Врховног суда. Припремила је лажирание статистичке податке о броју нелегалних абортуса и последичне смртности трудница како би убедила суд да ће легализација абортуса помоћи да се проценат смртности знатно смањи и абортус постане безбедан. Нешто више од деценије након пресуде, поједини директни учесници те преваре признали су да су бројке биле вишеструко преувеличане (Desanctis, 2016).

Планирано родитељство основала је 1916. године радикална феминисткиња и еугеничарка⁵ Маргарет Сангер (Margaret Sanger) с циљем да контрацепција постане прихваћен метод планирања породице. Тако је и првобитни назив те организације био *Америчка лига за контролу рађања* (*American Birth Control League*). Будући да контрацепција не пружа апсолутну заштиту од зачећа, абортус је био неопходан као резервни „излаз”, те је било потребно озакоњити сваки намерни прекид трудноће, а не само у извесним случајевима које су закони појединих држава у то време дозвољавали.⁶

Сангерова се није трудила да сакрије своје мишљење о узвишености беле расе, мада је и у оквиру ње разликовала способне и неспособне, корисне и бескорисне. Заговарала је „унапређење расе” и жалила због „искварености расе” у Америци. Сматрала је да национални пејзаж треба очистити од „људског корова” и „мртвог терета људског отпада” (Sanger, 1922). Као и Адолф Хитлер, Сангерова је желела да пречисти „генски фонд”, само на другачији начин – не гасним коморама и концентрационим логорима већ помоћу пилула за контролу рађања које би спречиле да се људски живот уопште и зачне. Залагала се за стерилизацију „неподобних” да би „спасла америчку цивилизацију”. Један од њених омиљених слогана, који је красио и њен часопис *Преглед контроле рађања* (*Birth Control Review*), гласио је: „Контрола рађања: за стварање чисте расе”.⁷ Будући да је сматрала да сиромашни и необразовани такође пред-

⁴ Један од најважнијих је случај Гризволд против Конектиката из 1965. Видети <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/381/479/case.html> (7. 3. 2018.)

⁵ Своја еугенистичка уверења Сангерова је изнела на више места, нпр. у говору „Мој пут ка миру” (*My Way to Peace*, 17. јануар 1932.), где наводи који би били задаци „Популационог конгреса”, те поред стерилизације и сегрегације неподобних наводи и следеће: „Стога би први корак био контролисати улазак (у земљу, прим. аут.) и стварање морона, ментално заосталих, епилептичара. Други корак би био пописивање секундарне групе као што су неписмени, просјаци, незапослени, криминалци, проститутке, корисници наркотика; распоредити их у посебне одсеке под државном медицинском заштитом и одвојити их на фармама и отвореним просторима докле год је потребно, док не ојачају и не развију морално понашање.” <https://www.nyu.edu/projects/sanger/webedition/app/documents/show.php?sangerDoc=129037.xml> (5. 6. 2018.)

⁶ Угрожено здравље мајке и силовање/инцест

⁷ „Birth Control: To Create a Race of Thoroughbreds” – https://spectator.org/61552_reflections-roe-when-margaret-sanger-spoke-kkk/ (2. 4. 2018.). Иначе, у овом часопису Сангерова је отворено подржала нацистички програм убијања деце из тридесетих година 20. века. Пре Другог светског

стављају терет за друштво, у књизи „Жена и нова раса” Сангерова недвосмислено каже: „Највећа милост коју велика породица може да укаже једном свом члану јесте да га убије” (Sanger, 1920: 33).

Године 1926. прихватила је позив Кју Клуks Клана и одржала говор на једном женском скупу тог покрета. Колико је говор био успешан, потврђује сама Сангерова: „Добила сам на десетине позива да се обратим сличним групама” (Kengor, 2015). *Планирано родитељство* и дан-данас велича свог оснивача и поноси се тиме што одржава њено наслеђе у животу.

Најскупља пресуда на свету

Врховни суд донео је историјску пресуду 22. јануара 1973. Од деветорице судија,⁸ седморица су гласала у корист Роуове, а двојица против.⁹ Суд се у пресуди позвао на „право на приватност” које је „довољно широко да обухвати и одлуку жене о томе да ли да прекине трудноћу или не” (Roe v. Wade, 1973). Већинско мишљење, које је изнео судија Хари Блекмун, одбацило је аргумент о „праву на живот” нерођеног детета и уместо тога препознало „право” на абортус као део права на приватност у оквиру 14. амандмана Устава САД.

Судија Блекмун је изјавио да одлуку о абортусу „мора да донесе лекар труднице према свом медицинском знању”. Уколико има лекара спремних да раде абортус (а убрзо након тога отворене су клинике које су се само тиме бавиле), пресуда је значила да их нико не може спречити да то раде, бар не у првих шест или седам месеци трудноће, тј. до тренутка када фетус достигне способност за ванматерични живот (*viability limit*).

Међутим, најважнија реченица није део ове пресуде већ оне у пратећем случају Доу против Болтона, која је донета истог дана. Ова друга пресуда изнедрила је широку дефиницију здравља мајке, тврдећи да оно укључује „све факторе – физичке, емоционалне, психолошке, породичне, као и старост жене – који су важни за добробит пацијенткиње” (Doe v. Bolton, 1973). Тиме је лекарима дато покриће за абортус у практично свакој ситуацији – јер ако је „емоционална добробит” ваљан разлог за абортус, онда жена може да прекине трудноћу, и то у било ком тренутку, до самог термина порођаја, под изговором да због ње, на пример, трпи емоционалну или менталну нелагоду. Баш као и

рата, као саветника у својој организацији ангажовала је Ернста Ридина (Ernst Rüdin), члана Нацистичке партије и касније директора задуженог за ужасне програме медицинских експеримената.

⁸ Ворен Е. Бергер (Warren E. Burger), Вилијам О. Даглас (William O. Douglas), Вилијам Џ. Бренан Млађи (William J. Brennan Jr.), Потер Стјуарт (Potter Stewart), Бајрон Р. Вајт (Byron R. White), Тергуд Маршал (Thurgood Marshall), Хари Блекмун (Harry Blackmun), Луис Ф. Пауел Млађи (Lewis F. Powell Jr.) и Вилијам Ренквист (William Rehnquist).

⁹ Бајрон Р. Вајт, један од двојице судија који се нису слагали с пресудом, изјавио је да „суд очигледно више вредности придаје удобности труднице него што се брине за то да одржи постојање и развој живота или потенцијалног живота који она носи”.

<http://www.nytimes.com/learning/general/onthisday/big/0122.html> (5. 2. 2018.)

Марија Р. Стајић, Случај Роу против Вејда: друштвене околности које су довеле до ...

Норма Макорви, Доу из овог случаја (право име Сандра Кано)¹⁰ такође је била жртва интереса адвоката који су је заступали. Она никада и није желела да абортира, нити је то урадила.

Приликом усменог излагања у случају Роу против Вејда, судија Потер Стјуарт навео је адвокатицу Сару Ведингтон да призна да би случај био неоснован уколико би се показало да је нерођено биће заправо засебна личност, тј. особа.

„судија Стјуарт: Добро, ако би се установило да је нерођени фетус у ствари особа која подлеже заштити према 14. амандману, имали бисте скоро немогућ случај, зар не?

Ведингтонова: Имала бих веома тежак случај (смех).

судија Стјуарт: И те како, јер бисте тада имали исту ситуацију као да је дете већ рођено.

Ведингтонова: Тако је.

судија Стјуарт: Као када би мајка сматрала да јој смета живо и здраво дете у кући, па би могла да тражи да га убију. Је ли тако?

Ведингтонова: Тако је” (Mayer, 2017).

Већинска одлука седморице судија изузетно је лоше аргументована и данас се сматра једном од најгоре образложених пресуда у историји америчког правосуђа, која би се данас тешко могла одбранити (Lazarus, 2002; Carney, 2012). Премда ју је утемељио на „праву на приватност” у оквиру 14. амандмана, суд је признао да Устав не помиње изричито „право на приватност” већ да то право произлази из Устава. На тврдњу државе Тексас да живот почиње од зачећа те да самим тим нерођено дете има право да буде заштићено Уставом, суд је на то одговорио: „Не морамо да дајемо одговор на тешко питање о томе када живот почиње. Када они који су стручни за медицину, филозофију и теологију нису у стању да се сагласе о томе, онда суд, на овом ступњу развоја људског знања, није у положају да нагађа одговор” (Mayer, 2017).

Ако је у то време постојало иоле непознаница о тренутку настанка живота, будући да је пресуда донета пре појаве ултразвучне дијагностике у трудноћи, данас у то више нема сумње. Живот почиње зачећем – ниже у тексту наведени су медицински уџбеници који то потврђују. Осим тога, то што нисмо сигурни да је нерођено биће особа, заправо је разлог више да га *не убијемо*. Ако ловац види да се нешто креће у жбуњу, а није сигуран да ли је то јелен или други ловац, није ли то добар разлог да *не пуца* у жбуње?¹¹

¹⁰ Године 2005, заједно с Нормом Макорви, Сандра Кано (Sandra Cano) такође је сведочила пред Конгресом на саслушању поводом захтева за опозив пресуде у случају Роу против Вејда. <http://wonderfullymadeministry.com/> (23. 4. 2018.)

¹¹ Абортус има још једну важну улогу која се такође прећуткује, а то је прикривање сексуалног злостављања јер уклања нежељени доказ насиља над женом. Клинике за абортус у САД веома често не пријављују малолетничке трудноће већ након абортуса жртву враћају у руке насилника (који може бити члан уже или шире породице) те он може да настави да је злоставља. Један такав случај пренет је овде: <http://www.pravoslavniroditelj.org/a-sta-je-sa-abortusom-u-slucaju-silovanja-licno-iskustvo-kaodogovor-na-cesto-pitanje/>. На исти начин, сводници доводе своје рад-

Шта се још прећуткује о случају Роу против Вејда

Годинама након пресуде, Норма Макорви је признала да није била упозната с чињеницама у вези са судским процесом и тврдила је да су је адвокатице искористиле да би постигле свој циљ. „Тражиле су неког, било кога, како би преко те особе прогурале сопствену агенду. Ја сам била вољна будала коју су искористиле” (McCorvey testimony, 1998). Норма јесте била трудна по трећи пут и желела је да прекине трудноћу, али у то време није знала шта абортус заиста подразумева.

„Абортус је за мене значио 'повратак' на стање када нисам била трудна.” Тада није знала да тај поступак доводи до губитка људског живота. Уместо да је упути и разјасни јој недоумице, адвокат Сара Ведингтон намерно ју је држала у незнању: „Адвокатице су ме лагале о томе шта је абортус. Ведингтонова ме је убеђивала да је то '...само комад ткива. Само си прескочила једну менструацију” (McCorvey affidavit, 2000). Норма даље каже: „Нисам знала да дете већ постоји. Нисам знала да је дете тада већ засебно и оформљено људско биће. Била сам у заблуди да абортус некако враћа процес уназад и спречава да дете уопште и настане. За тих две-три године колико је процес трајао, нико, па ни моје адвокатице, није ми рекао да абортус у ствари значи прекид живота правог људског бића. На суду није било никаквог сведочења о томе, и ја нисам чула ништа што би ми иоле објаснило шта абортус значи... Суд није питао да ли знам шта тражим” (McCorvey affidavit, 2000).

Нормино учешће у поступку било је минимално. Потписала је изјаву а да је није ни прочитала: „Никада нисам добила позив за суд. Никада нисам сведочила. Никада нисам присуствовала ниједном нивоу поступка и никада нисам била ни на једном саслушању у мом случају... Сазнала сам за одлуку из новина, као и сви у земљи” (McCorvey affidavit, 2000).

Норма никада није абортирала. Две године пре завршетка поступка родила је ћерку и дала је на усвајање. Неколико година није говорила о својој улози у историјском случају. Осамдесетих година 20. века, „како бих оправдала сопствено понашање и изашла на крај са супротстављеним осећањима”, учествовала је у покрету за абортус. Око 1992. године почела је да ради у клиници за абортус. О томе каже: „До тог тренутка нисам имала никаквог искуства у вези са абортусом”. Наводи да је постала „још више емотивно збуњена и у сукобу са оним што ми је савест говорила да је лоше, а што су ми судије, мој мозак и моја потреба за новцем говорили да је у реду” (McCorvey testimony, 2005).

Након што је сасвим променила мишљење и напустила абортивни покрет, 1997. године основала је сопствену мисионарску организацију „*Roe No More*” (*Више нисам Роу*) и до краја живота заговарала право на живот и борила се против абортуса. „Када сам спознала Бога, схватила сам да је мој случај, којим је легализован абортус на захтев, највећа грешка коју сам у животу направила” (Hadro, 2017).

нице и потом их враћају на улицу да наставе да пружају сексуалне услуге. Тиме клинике директно доприносе сексуалном искоришћавању и злостављању девојака и жена.

Макорвијева је два пута (1998. и 2005.) сведочила пред Конгресом против абортуса и том приликом изнела неистине на којима је случај Роу против Вејда био заснован. У писаној изјави коју је 15. марта 2000. године дала Окружном суду у Њу Џерзију, Норма описује услуге „саветовања” доступне женама у клиникама за абортус: „Саветовање се састојало у томе да лекар пита жену ’Хоћете ли да абортирате? Добро, потпишите овде и добићете абортус.’ Потом би мени рекао: ’Доведи ми још једну (жену, прим. аут.).’ И то је било све. Није било објашњавања поступка. Нико ниједном није објаснио мајкама да дете већ постоји и да се ту прекида један људски живот. Нико им није објаснио да постоје друге могућности, да постоји материјална помоћ, да је свако дете јединствено и незаменљиво. Нико им никада није објаснио да постоји ризик од психолошких и физичких последица по мајку. Никада није било времена да мајка размисли или да се посаветује с неким ко би јој понудио помоћ или алтернативу. Није било информисаног пристанка. По мом мишљењу, лекарима који раде абортусе и клиникама било је стало само до тога да зараде новац” (McCorvey affidavit, 2000).

Потом додаје: „Већина жена би бризнула у плач чим лекар искључи аспиратор или у неком другом тренутку. Понекад ми се чинило да су схватиле шта су урадиле својој беби. Једном сам чула једну жену како је позвала мајку и рекла: ’Управо сам убила моју бебу. Тако ми је драго што ти ниси мене убила!’”

У истој изјави Норма Макорви закључује: „Годинама након пресуде, заговарала сам легализацију абортуса. Међутим, док сам радила у клиникама за абортус, схватила сам шта је заправо абортус. То је насилан чин који убија људско биће и уништава мир и прави интерес мајке. Овај суд мора урадити оно што није урађено у случају Роу против Вејда. Мора да одржи саслушања и да донесе закључке на основу правих доказа. Абортус се мора јавно дефинисати. Мора се утврдити људскост детета. Мора се испитати искоришћавање жена. Морају се проучити здравствени ризици. Морамо се одрећи злостављачке праксе абортивне индустрије и узети у обзир прави интерес мајки.”

Други пут када је поднела захтев Савезном суду за поништење пресуде, случај је након две године дошао до Апелационог суда. Том приликом, Норма је поднела преко 5.300 страница доказа о штетности абортуса (McCorvey v. Hill, 2004: 5):

- 1) писане изјаве на хиљаде жена које су имале абортус и након тога пријавиле дугорочне емотивне последице и неспособност да одрже стабилне везе;
- 2) научне студије о емоционалним и физичким последицама абортуса на жене годинама након саме процедуре, које доводе до високоризичног и аутодеструктивног понашања;
- 3) поводом тврдње у првобитној тужби да је одлука о абортусу питање које се тиче жене и њеног лекара, Макорвијева је приложила писане изјаве радника из клиника за абортус у којима се наводи да су жене у највећим броју случајева под притиском да абортирају и да им се притом нуди веома мало или нимало медицинског и психолошког саветовања;

- 4) промена друштвених околности – Макорвијева је објаснила да данашње друштво више не осуђује неудате мајке као некада, те да држава нуди програме здравственог осигурања, социјалних услуга па чак и могућност да мајка преда дете држави док не буде у стању да се стара о њему (програм „Беба Мојсије”);
- 5) за разлику од пре неколико деценија, данас нема сумње у сазнања медицине и неонатологије о феталном развоју, као и о томе да дете у утроби реагује на спољашње надражаје и бол чак и много пре него што се некада мислило.¹²

Иако је Апелациони суд закључио да је бесмислено поново отворати случај будући да је од пресуде прошло 30 година, у образложењу одлуке судија Едит Х. Џоунс (Edith H. Jones) била је веома критична према првобитној пресуди: „Сваког непристрасног посматрача треба да брине то што је одлука (Врховног) суда довела нашу нацију у положај вољног слепила према сазнањима и открићима (медицине и неонатологије, прим. аут.) која све више напредују, и то не само кад је реч о пресудама о абортусу већ и о бројним другим областима где суд без иоле оклевања залази у поље социјалне политике под плаштом доношења уставне пресуде” (McCorvey v. Hill, 2004: 5).

Последице евентуалног поништења пресуде

Видели смо да је било неуспешних покушаја да се повуче пресуда у случају Роу против Вејда. У Сједињеним Државама има доста организација које заговарају право на живот и боре се за опозив ове пресуде. У време када је донета (непосредно након сексуалне револуције и нагле еманципације жена), политичка и друштвена клима погодовала је легализацији намерног прекида трудноће, те нам остаје да се надамо да ће се у једном тренутку исто тако стећи повољни услови да се то и промени.

Уколико би Врховни суд повукао пресуду у случају Роуове, абортус не би био у потпуности забрањен, као што његови заговорници страхују. Питање абортуса пренело би се с федералног нивоа на владе појединачних држава, а с обзиром на садашње стање ствари, скоро све би дозволиле абортус барем до 20. недеље. Да би абортус био стављен ван закона у свих 50 америчких држава, неопходан је савезни закон или измена Устава.

Дакле, повлачење пресуде не би довело до забране абортуса, али би га донекле ограничило што је мала, али ипак важна победа јер је сваки спасени живот драгоцен. Осим тога, треба запамтити да пресуда у случају Роуове није створила апсолутно право на абортус већ утврдила да ограничења тзв. Права жене на абортус подлежу строгом разматрању и дозволила државама да регулишу питање абортуса у одмаклој трудноћи. Пресуда у другом случају (Доу против Болтона) заправо је „заслужна” за проширење тзв. права на абортус до самог термина, као што је горе поменуто.

¹² Видети (21. 1. 2018.):

а) <http://www.doctorsonfetalpain.com/answering-the-pain-deniers/>

б) [http://www.cell.com/cell/fulltext/S0092-8674\(17\)30287-8](http://www.cell.com/cell/fulltext/S0092-8674(17)30287-8)

в) <http://www.aul.org/2008/03/fetal-pain-legislation-women-deserve-to-know/>

Став медицине о почетку живота

Заговорници права на абортус сматрају да је намерни прекид трудноће питање права жена, личне слободе, телесног интегритета и приватности. С друге стране, заговорници права на живот сматрају да је чак и у недостатку општег консензуса о томе када заиста почиње живот најбоље не ризиковати и не играти се са животима нерођене деце. Многи сматрају да личност настаје од самог зачећа,¹³ те да нерођено дете од тог тренутка треба да буде заштићено уставом.

Иако се заговорници права на абортус позивају на науку, медицина је заправо на страни оних који се противе намерном прекиду трудноће:

- 1) Вилијамс, „Акушерство“, предговор (1983): „Срећом, закорачили смо у доба када се фетус с пуним правом може сматрати другим пацијентом и као такав лечити... Ко је могао да сања – до пре само неколико година – да ми, као лекари, можемо да помогнемо фетусу.”
- 2) Лангман, „Медицинска ембриологија“, (1975): „Развој људског бића почиње оплодњом, процесом у ком се две високоспецијализоване ћелије – мушки сперматозоон и женски ооцит – спајају и дају нови организам, зигот.”
- 3) Мур и Персо, „Пре нашег рођења: основе ембриологије и конгениталних анормалија“ (1993): „Зигот. Ова ћелија, настала спајањем овула и сперматозоида, представља почетак људског бића. Уобичајени термин 'оплођена јајна ћелија' односи се на зигот.”
- 4) О'Рахили и Милер, „Људска ембриологија и тератологија“, (1996): „Премда је живот континуирани процес, оплодња је пресудан догађај јер тада, у уобичајеним околностима, настаје нови, генетички јединствен људски организам... Спајањем 23 хромозома из оба пронуклеуса настаје зигот са 46 хромозома. На тај начин се успоставља диплоидни број хромозома и настаје геном ембриона. Ембрион сада постоји као генетска целина.”

Од тренутка оплодње, новонастали организам поседује јединствену ДНК, различиту од ДНК мајке и оца. С генетског становишта, зачети организам у потпуности је исти као и то исто нерођено дете у 9. месецу трудноће, или као тек рођена беба, адолесцент или одрасла особа. Срце зачетог детета почиње да куца око 18. дана од зачећа. Будући да се трудноћа рачуна од првог дана последњег циклуса, то представља крај 5. или почетак 6. недеље трудноће. Пред крај 8. недеље трудноће у материци се налази малено створење које има препознатљив облик људског бића. Срце увелико куца равномерним ритмом, на рукама и ногама образују се прсти, почело је формирање свих важних органа као и носа, а беба добија и капке на очима. Беба се увелико помера, али је превише мала да би мајка осетила њене покрете.¹⁴

¹³ Видети (21. 1. 2018.):

а) „Science, Embryonic Autonomy, and the Question of When Life Begins”:

<http://www.thepublicdiscourse.com/2017/01/17222/>

б) „Self-organization of the human embryo in the absence of maternal tissues”:

<https://www.nature.com/articles/ncb3347>

в) „Life Begins at Fertilization”: <https://www.princeton.edu/~prolife/articles/embryoquotes2.html>

¹⁴ https://www.babycenter.com/6_your-pregnancy-8-weeks_1097.bc (1. 6. 2018.)

Настанак абортивне индустрије

Када говоримо о тако важној пресуди као што је ова након које је абортус легализован у САД из било ког разлога, што се одмах одразило и на многе друге земље, укључујући и Југославију (Dobrivojević, 2016),¹⁵ не можемо да не поменемо доктора Бернарда Н. Нејтенсиона (Bernard N. Nathanson), гинеколога-акушера, једног од оснивача организације НАРАЛ¹⁶ 1969. године, који је две године био директор највеће клинике за абортус у САД (Zhang, 2013). За две године на том положају, био је одговоран за 60.000 абортуса. Лично је урадио око 5.000 у својој приватној клиници и нагледао друге лекаре на обуци који су урадили још 10.000 абортуса.

У својој књизи „Божја рука” (*The Hand of God*), Нејтенсион пише: „Абортирао сам нерођену децу мојих пријатеља, колега, познаника, чак и професора...” Абортирао је и *своје дете*. „Да, можете ме питати... Шта си осећао? Зар ниси био тужан – не само зато што си угасио живот нерођене деце већ пре зато што си уништио и *своје* дете. Кунем вам се да нисам ништа осећао осим задовољства што сам обавио посао, поноса због сопствене стручности. Када бих проверавао садржај врећице (у коју доспевају делови смрвљеног детета приликом абортуса вакуумском аспирацијом, прим. аут.), био сам задовољан јер сам знао да сам темељно одрадио посао. Ви настављате да питате: да ли сам можда на тренутак осетио трунку кајања, микрограм гриже савести? Не и не. Ето, драги читаоче, какав је менталитет абортера: још један добро обављен посао, још један приказ моралне неутралности напредне технологије у рукама неморалних” (Nathanson, 1997: 60–61).

Др Нејтенсион је учествовао и у судском процесу у случају Роу против Вејда. Крајем седамдесетих година 20. века, постао је противник абортуса из научних разлога, а потом и признао да је у деценијама пре судског процеса с колегама лажирао статистичке податке о броју нелегалних абортуса и смртности мајки. Др Нејтенсион каже: „У НАРАЛ-у смо углавном наглашавали драматичност појединачних случајева, нисмо истицали статистику, али када смо о њој говорили, увек је било између 5.000 и 10.000 годишње (смртних случајева

¹⁵ „Кривични законик (1951) предвидео је престанак кривичног гоњења жене која изврши абортус. Уредбом из 1952. дозвољен је абортус и из одређених социјалних проблема (поред већ прихватљивих медицинских разлога). Међутим, то је довело до релативизације озбиљности самог захвата међу становништвом и наглог пораста броја абортуса. На једној конференцији доктор Милојчић је изјавио: „Ми смо једно време жмирили, па одобримо абортус до 4 месеца, па до 5 месеци, па до 6 месеци... Ми смо постали убице и у задње време лекари су одбијали да врше абортусе кад је у питању трудноћа преко три месеца... Ја имам жуљ од кирете, јер лекари морају да киретирају дневно 30 до 40 жена у граду од 170.000 становника... Ако буде овако и даље... ми ћемо одбити киретажу јер ми смо се претворили у абортере, а не вршимо дужност лекара.” Последница толиког пораста абортуса био је Општи закон о прекиду трудноће (1969) који је садржао све врсте индикација, укључујући и индивидуалну. Право на слободно одлучивање о рађању деце унето је у Устав СФРЈ из 1974. године” (Dobrivojević, 2016).

¹⁶ Првобитно *National Association for the Repeal of Abortion Laws* (Национална организација за укидање закона који забрањују абортус), а данас *National Abortion Rights Action League* (Национална акциона лига за право на абортус).

услед нелегалних абортуса, прим. аут.). Признајем да сам знао да су те бројке потпуно лажне. За 'моралност' наше револуције била је то корисна бројка, широко прихваћена, па зашто бисмо се уопште и трудили да то исправимо и дамо праве податке?" Према званичним подацима, број трудница умрлих услед нелегалног абортуса пре легализације тог захвата био је 160 годишње. Будући да није сваки случај пријављиван, Нејтсенсон процењује да је права бројка износила око 500 смртних случајева годишње (Houghton, 2011).

„Знајући да бисмо претрпели пораз када би се заиста спровела анкета, једноставно смо лажирали резултате непостојећих анкета. Рекли смо медијима да су анкете спроведене и да је 60% Американаца за озакоњење абортуса. Била је то тактика лажи која се остварује сама од себе. Нико не жели да буде у мањини.”¹⁷ Нејтсенсон даље каже: „Још један мит који смо продали јавности преко медија био је да ће легализација абортуса значити само то да ће нелегални абортуси сада бити рађени легално. А у ствари, наравно, абортус се сада користи као основни метод контрацепције у САД и број абортуса на годишњем нивоу скочио је за 1.500% (1979) од легализације.”¹⁸

У филму „Неми крик” др Нејтсенсон каже како у време док је био студент (1949) није постојала посебна грана медицине која би се бавила нерођеним дететом, као и да су им говорили да је фетус „нешто у материци” и да се „не зна да ли је то људско биће или не”. Међутим, од седамдесетих година 20. века дошло је до наглог развоја фетологије с појавом, између осталог, ултразвука (од 1976) и могућности праћења срчане радње у материци. Захваљујући таквом научном напретку, др Нејтсенсон каже да више не може бити сумње у то да је фетус заправо људско биће – дете – које се ни по чему не разликује од нас, већ рођених. Ултразвук је омогућио и да лекари први пут виде како абортус заиста изгледа.

У потресном и експлицитном снимку абортуса у 12. недељи, др Нејтсенсон објашњава поступак којим се нерођено дете кида, мрви и извлачи из материце. У време када је снимљен филм „Неми крик” (The Silent Scream, 1984),¹⁹ стопа абортуса у САД била је 4.000 дневно. Наводни велики број нелегалних абортуса и последично висока стопа смртности жена били су најважније оправдање иза захтева за легализацију абортуса, који је требало да буде „безбедан, легалан и редак”. Међутим, др Нејтсенсон наводи податке о броју абортуса пре и после пресуде:

- 1963. (деценију пре пресуде) у САД је забележено 100.000 нелегалних абортуса годишње;
- 1973, када је пресуда донета, у САД је извршено 750.000 легалних абортуса;
- 1983. обављено је 1.500.000 легалних абортуса.

У поменутом филму др Нејтсенсон каже да је у то време абортус је у просеку коштао 300–400 долара, што је довело до развоја абортивне индустрије у САД вредне 500–600 милиона долара годишње. Од тога, 90% новца је у то

¹⁷ <http://www.life.org.nz/abortion/aboutabortion/historyglobal9/Default.htm> (21.2.2018.)

¹⁸ Исто

¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=gON-8PP6zgQ> (4. 6. 2018.)

време одлазило лекарима, а остатак клиникама. Веома брзо, клинике за абортус изникле су широм САД-а – шириле су се попут ланаца брзе хране. Др Нејтенсон каже: „Зашто неки амерички лекари, питаћете ви, који су упознати са открићима фетологије, дискредитују себе тако што раде абортусе? Рачуница је једноставна: 300 долара пута 1,55 милиона абортуса = индустрија која годишње зарађује 500,000,000 долара,²⁰ од чега највећи део заврши у џеповима лекара који раде абортусе. Сасвим је јасно да је абортус намерно уништавање нечега што је неоспорно људски живот. То је недопустиви чин смртоносног насиља. Морамо се сложити да је непланирана трудноћа изузетно тешка ситуација. Међутим, ако прибегавамо намерном уништењу као решењу за ту ситуацију, ми уништавамо огроман резервоар људске досетљивости и креативности, и општу добробит жртвујемо у име класичног утилитарног решења друштвених проблема.”²¹

Говорећи о последицама легализације абортуса, др Нејтенсон наводи да је дошло до наглог пораста случајева перфорације материце, инфекција и стерилитета као последица медицинског захвата о коме жене нису биле ваљано информисане. Он сматра да свака жена треба да буде упозната с чињеницама о абортусу пре него што пристане на тај поступак и с правом тврди да је могуће пронаћи боље решење и понудити га женама. „Одбијам да поверујем у то да смо ми, Американци, успели да пошаљемо човека на Месец, а да не можемо да смислимо боље решење од оваквог насиља” (The Silent Scream, 1984).

Закључна разматрања

Чињенице наведене у овом тексту јасно раскривају један од митова везаних за легализацију абортуса – да је пресуда резултат пажљивог проучавања чињеница. Као што смо видели, овако важна пресуда, која се тиче оног најсветијег и најдрагоценијег – људског живота, донета је пре појаве ултразвука који је први омогућио поглед у материцу за време трудноће и недвосмислено показао људскост нерођеног детета још од веома ране трудноће. Иако су и тадашњи медицински уџбеници тврдили да живот почиње зачећем, технолошки и медицински напредак пружио нам је увид у непобитне чињенице које ту тврдњу поткрепљују.

Осим тога, видели смо да мотив за легализацију абортуса није била брига за женско здравље, нити за добробит породице, већ је посредни био искључиво циљ одређених либералних и феминистичких струја: да контролишу број и „квалитет” становника, као и да „ослободе жену ропства” породици и мужу – како би она потом својевољно отишла да ради за послодавца.

За 45 година од пресуде, шездесет милиона нерођене деце убијено је у САД. Према подацима Светске здравствене организације,²² у свету се сваке

²⁰ Подаци су из деведесетих година 20. века.

²¹ <http://www.toomanyaborted.com/dr-nathanson-speaks-the-truth/> (12. 2. 2018.)

²² http://www.who.int/reproductivehealth/publications/unsafe_abortion/abortion_facts/en/ (12. 2. 2018.)

године обави 40–50 милиона абортуса (око 125,000 дневно)²³ – захваљујући лоше образложеној, лоше аргументованој и практично произвољној одлуци седморице мушкараца којима приликом поступка нису предочене медицинске чињенице о пренаталном развоју детета. Изјава представника лекарских удружења само је указала на потребу декриминализације абортуса како би се скинула одговорност са лекара, и ни једном речју није се дотакла феталног развоја нити последица абортуса.²⁴

За крај још једном наводимо речи доктора Нејтенсона: „Говорили смо за себе да смо за абортус и за избор. А заправо смо били извршиоци абортуса: они који воле то да раде. Дозволите да на тренутак прокоментаришем израз ’за избор’ (*pro-choice*), како они сада еуфемистички кажу за себе. Ја одбацујем тај израз, тај еуфемизам. Он заварава. Он је неискрен. Он подразумева да је абортус питање етичког избора – урадити абортус или не. Наравно, абортус није етички избор” (Houghton, 2011).

Покушали смо да расветлимо и објаснимо питање законитости абортуса како бисмо указали на скривену агенду која лежи у основи овог проблема. Међутим, када се жена нађе у кризној трудноћи, без обзира на разлог и врсту кризе, неће се бавити историјом абортуса нити разматрати етичка питања. Она се тада осећа сатераном у ћошак и жели само да нађе излаз из те кризне ситуације. Но, жена мора да зна да је одлука коју ће донети заиста питање живота или смрти њеног детета, јединственог и непоновљивог људског бића. Мора знати какве последице има ова или она одлука и коју то цену са собом носи.

Неопходно је да модерно друштво разговара о овој теми и преиспитује ранија убеђења. Многе жене које су урадиле абортус изјавиле су да су се осећале не као да су разборито одабрале једну од понуђених могућности већ као да нису ни имале избора. Стога је од кључне важности да сви актери у друштву помогну женама тако што ће им пружити више избора, а не само смрт детета.

Аутор захваљује Николи Демоњи, доктору правних наука, на стручној рецензији текста и подрици истраживања ове теме која је недовољно проучена код нас.

Литература:

1. Dobrivojević, Ivana (2016): „Planiranje porodice u Jugoslaviji 1945–1974”, *Istorija 20. veka*, XXXIV, 2/2016, str. 83–98
2. Nathanson, Bernard (1997): *The Hand of God: A Journey from Death to Life by the Abortion Doctor Who Changed His Mind*, Regnery Publishing, str. 60–61

²³ Од 1. јануара до 1. фебруара 2018. у свету је обављено 3.615.193 абортуса.

<http://www.worldometers.info/abortions/> (1. 2. 2018.)

²⁴ Штавише, у њиховој изјави наведене су управо оне лажне бројке о смртности трудница услед нелегалног абортуса о којима је др Нејтенсон говорио, наиме да се у САД обави „преко милион нелегалних абортуса годишње” од чега се „око 5.000 заврши смрћу труднице”. Видети http://88480785.weebly.com/uploads/2/5/5/8/25589473/amicuscuraebrief1_1.pdf (22. 5. 2018.)

3. Sanger, Margaret (1920): *Woman and the New Race*, ctr. 33, elektronska verzija knjige dostupna je ovde <http://www.gutenberg.org/cache/epub/8660/pg8660.txt>
4. Sanger, Margaret (1922): *The Pivot of Civilization*, elektronska verzija knjige dostupna je ovde <http://www.gutenberg.org/files/1689/1689-h/1689-h.htm>

Интернет извори:

1. Prager, Joshua (2013): "The Accidental Activist", *Vanity Fair*, February 2013 <https://www.vanityfair.com/news/politics/2013/02/norma-mccorvey-roe-v-wade-abortion> (7. 6. 2018.)
2. Bazelon, Emily (2009): "The Place of Women on the Court", *New York Times*, 7 July 2009 <https://www.nytimes.com/2009/07/12/magazine/12ginsburg-t.html?pagewanted=4> (7. 6. 2018.)
3. Desanctis, Alexandra (2016): "A Century of Slaughter", *National Review*, 15 October 2016 <https://www.nationalreview.com/2016/10/planned-parenthood-100-year-anniversary-margaret-sanger-organization-hurts-women/> (7. 6. 2018.)
4. Kengor, Paul (2015): "Reflections on Roe: When Margaret Sanger Spoke to the KKK", *The American Spectator*, 22 January 2015 https://spectator.org/61552_reflections-roe-when-margaret-sanger-spoke-kkk/ (7. 6. 2018.)
5. Roe v. Wade, 410 U.S. 113 (1973); ceo tekst presude dostupan je ovde <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/410/113/case.html> (7. 6. 2018.)
6. Doe v. Bolton, 410 U.S. 179 (1973); ceo tekst presude dostupan je ovde <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/410/179/case.html> (7. 6. 2018.)
7. Mayer, Ryan (2017): "Seven Important Facts to Know About Roe v Wade", *Catholic Answers Press*, 22 February 2017 <https://www.catholic.com/magazine/online-edition/seven-important-facts-to-know-about-roe-v-wade> (7. 6. 2018.)
8. Testimony of Norma McCorvey before the Subcommittee on the Constitution, Federalism, and Property Rights of the Senate Judiciary Committee, 105th Congress, 2nd Session, 21 January 1998 <http://www.endroe.org/mccorveytestimony.aspx> (7. 6. 2018.)
9. Testimony of Norma McCorvey before the Subcommittee on the Constitution of the Senate Judiciary Committee, 109th Congress, 1st Session, 23 June 2005 <http://endroe.org/mccorveytestimony2.aspx> (7. 6. 2018.)
10. Lazarus, Edward (2002): "The Lingering Problems with *Roe v. Wade*, and Why the Recent Senate Hearings on Michael McConnell's Nomination Only Underlined them", *FindLaw*, 3 October 2002 <http://supreme.findlaw.com/legal-commentary/the-lingering-problems-with-roe-v-wade-and-why-the-recent-senate-hearings-on-michael-mcconnells-nomination-only-underlined-them.html> (7. 6. 2018.)
11. Carney, Timothy P. (2012): "The pervading dishonesty of *Roe v. Wade*", *Washington Examiner*, 23 January 2012 <http://www.washingtonexaminer.com/the-pervading-dishonesty-of-roe-v-wade/article/1080661> (7. 6. 2018.)
12. McCorvey, Norma (2000): "Affidavit of Norma McCorvey, The 'Roe' of *Roe v. Wade*", US District Court, District of New Jersey, 15 March 2000 <http://www.epm.org/resources/2000/Mar/2/truth-about-roe-v-wade-according-jane-roe-norma-mc/> (7. 6. 2018.)
13. Hadro, Matt (2017): "Life, conversion of *Roe v. Wade*'s Norma McCorvey remembered", *Catholic News Agency*, 20 February 2017 <https://www.catholicnewsagency.com/news/life-conversion-of-roe-v-wades-norma-mccorvey-remembered-35081> (7. 6. 2018.)

14. *McCorvey v. Hill*, No 03-107711, US Court of Appeals, Fifth Circuit, 385 F.3d 846, 14 September 2004, str. 5 <http://www.allcourtdata.com/law/case/mccorvey-v-hill/cx5Cci> (7. 6. 2018.)
15. Zhang, Mark (2013): “Bernard Nathanson (1926–2011)”, *Embryo Project Encyclopedia* (2013-04-22). ISSN: 1940-5030 <http://embryo.asu.edu/handle/10776/5664> (7. 6. 2018.)
16. Houghton, Mark (2011): “How the Abortion Movement Started with Deceit and Lies – Dr Nathanson”, response to *BMJ* 2011;342:d1358, 10 March 2011 <https://www.bmj.com/rapid-response/2011/11/03/how-abortion-movement-started-deceit-and-lies-dr-nathanson> (7. 6. 2018.)
17. *The Silent Scream Complete Version – Abortion as Infanticide*, 1984, American Portrait Films <https://www.youtube.com/watch?v=gON-8PP6zgQ>

Summary: The decision in *Roe v. Wade* has taken more lives than any other court decision in judicial history – or the history of the United States. From the moment the decision was passed in 1973 until early 2018 as many as 60 million unborn children have lost their lives to abortion in the United States. Instead of the promised feeling of control over their own body, which would help them become “equal” with men, this “choice” has brought millions of women remorse, grief and unrelenting pain. In order to understand how the Supreme Court came to such a decision, we need to look at the personality of Jane Roe, in whose name the case was filed, as well as the social climate and developments in the United States in the second half of the 20th century.

This critical decision concerns that which is most sacred and precious – hu-man life – and was made before the introduction of the sonogram which first enab-led us to see into the uterus and which proved, beyond any doubt, the humanity of the unborn child since very early on in pregnancy. Although medical textbooks at the time stated that life begins at conception, the subsequent technological and me-dical advance allowed us an insight into the indisputable facts that sustain this sta-nce. It is necessary to bring up this issue in modern society so that it can be debated and earlier convictions and beliefs re-examined. Many women who did an abortion said they did not feel as if they made a reasonable choice out of several options but rather as if they did not have a choice at all. It is therefore critical that all stakehol-ders in society make an effort to help women by offering them more choices, and not just the death of their child.

Key words: abortion, decision, legalization, foetus, right to privacy